

University of Groningen

Staat van herkomst en besteding van middelen.

Dijksma, Jan

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:

1987

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Dijksma, J. (1987). Staat van herkomst en besteding van middelen. s.n.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

De jaarrekening per gebruikersgroep

Directie-uren	Leden		Beleggingsadviseurs
	Staf	COR	
59,9	65,1	63,0	87,5
56,1	62,1	66,7	87,5
51,3	48,5	63,0	82,5
55,0	50,0	63,0	80,0
52,5	48,5	63,0	80,0
52,5	39,4	59,3	57,5
59,6	52,3	63,0	79,2

ing met andere onderdelen van jaarrap-
de twee tabellen (Klaassen/Schreuder,

Jaarrekening

Lang-	Min of meer van belang		Niet zo belang-rijk		Helemaal niet belangrijk	
	%	n	%	n	%	n
36,3	41	8,6	11	2,3	1	0,2
34,8	51	10,9	19	4,1	2	0,4
38,3	92	20,4	32	7,1	4	0,9
34,6	88	19,8	33	7,4	8	1,8
33,3	97	22,0	46	10,4	12	2,7
27,9	98	22,5	85	19,5	31	7,1

Jaarrekening per gebruikersgroep

Directie-uren	Staf	Leden		Beleggingsadviseurs
		COR		
53,3	81,8	89,5		94,4
56,6	78,6	70,0		91,6
53,3	63,2	68,4		80,5
59,9	56,4	63,1		75,0
59,9	57,9	66,7		69,4
51,1	34,3	50,0		31,4
54,4	62,0	68,0		73,7

10 Samenvatting

In de bedrijfseconomische literatuur en in de literatuur over externe financiële verslaggeving door ondernemingen is relatief veel geschreven over de staat van herkomst en besteding van middelen (hierna verkort weergegeven met SHBM). Ook bestaat in tenminste 40 landen wet- en/of regelgeving over het opnemen van een SHBM in het externe financiële jaarrapport of is het opnemen van een SHBM in het externe financiële jaarrapport de heersende praktijk.

Over de aard en de functie van een SHBM bestaat echter geen communis opinio, ook niet in Nederland. Zo bevat de Nederlandse wetgeving (Burgerlijk Wetboek, Boek 2, Rechtspersonen, Titel 8, De Jaarrekening en het Jaarverslag) geen voorschrift voor het opnemen van een SHBM in het wettelijk voorgeschreven gedeelte van het jaarrapport. Wel is in 1984 in een ontwerp-Richtlijn van de Raad voor de Jaarverslaggeving het opnemen van een SHBM in het externe financiële jaarrapport van ondernemingen aanbevolen.

Naar onze opvatting zijn er vijf groepen die invloed hebben, respectievelijk behoren te hebben op de inhoud van een SHBM. Deze groepen hebben over een SHBM veelal impliciete meningen en/of huldigen theorieën daarover:

- de gezaghebbende auteurs op het gebied van de externe financiële verslaggeving;
- de wetgever en andere regelgevende instanties;
- de leiding van ondernemingen;
- de controlerende registeraccountants;
- de gebruikers van jaarrapporten, waaronder beleggingsanalisten.

De opvattingen van deze vijf groepen over de aard en de functie van een SHBM zijn geïnventariseerd. Deze veldstudie/inventarisatie dient om te komen tot een functionele verklaring voor het verschijnsel SHBM. Deze functionele verklaring is gegeven de gehanteerde onderzoeksmethodiek een bepaalde verschijningsvorm van de inductief-statistische verklaring. Deze verklaring zou moeten leiden tot een theorie met toetsbare uitspraken.

De probleemstelling in dit proefschrift luidt:

Wat zijn de kenmerken van een SHBM en wat zijn de functies die een SHBM in het externe financiële jaarrapport kan vervullen ?

oorzaken:

- Oorzaken van terminologische aard. Hiermede bedoelen wij het gebruik van begrippen die meerdere betekenissen hebben. Een voorbeeld van dat laatste is het gebruik van het begrip "cash flow": dit begrip wordt zowel in de betekenis van "netto winst + afschrijvingen" als in de betekenis van "kasstroom" gebruikt;
- Oorzaken van conceptuele aard. Het begrip SHBM is niet duidelijk omschreven. Er is geen omschrijving van de elementen, van de kenmerken van een SHBM. Het ontbreken van een omschrijving komt tot uitdrukking in het voortdurend bediscussiëren van de aard van een SHBM en de inhoud van het begrip middelen daarin.
- Oorzaken van functionele aard. De oorzaak van het gebrek aan eensgezindheid over de functie van een SHBM zou mede gelegen kunnen zijn in het feit dat wat ogenschijnlijk (manifest) als functie kan worden aangewezen, niet de verborgen (latente) functie is (Bouma, 1982, pag. 261).

De functie van hoofdstuk 5 is dan ook het ontwikkelen van een "conceptual framework" met behulp waarvan de discussie over SHBM's gestructureerd gevoerd kan worden, mede steunend op een welomschreven begrippenapparaat. Voor de uiteenzetting van die conceptuele structuur is uitgegaan van een matrixvorm van de boekhouding. Aan de hand van die matrixvorm is het mogelijk SHBM's op te stellen op basis van een tweetal kenmerken, te weten:

- het middelenbegrip;
- het boekhoudkundig herleidingsschema.

Deze twee kenmerken bepalen de aard van een SHBM.

Het middelenbegrip houdt verband met de benaming van een grootboekrekening of met de benaming van een combinatie van grootboekrekeningen, zoals "Kas", "Werkkapitaal" en "Eigen vermogen". Het gaat daarbij om de herleiding van het saldo van de rechten/de plichten, de kosten/de opbrengsten, de ontvangsten/de uitgaven en de bezittingen/de schulden op die grootboekrekening of die combinatie van grootboekrekeningen.

Onder boekhoudkundig herleidingsschema wordt verstaan het model dat aan geeft op welke manier bedragen kunnen worden herleid tot de mutatie in het bedrag van een grootboekrekening of een combinatie van grootboekrekeningen; aan die grootboekrekening of combinatie van grootboekrekeningen is het middelenbegrip ontleend.

Wij onderscheiden vijf boekhoudkundige herleidingsschema's op grond waarvan wij de SHBM's indelen in vijf orden: SHBM's van de 1e orde, van de 2e orde, van de 3e orde, van de 4e orde en van de 5e orde. Zo wordt het boekhoudkundig herleidingsschema voor SHBM's van de 1e orde gevormd door een grootboekrekening en voor SHBM's van de 5e orde door een mutatiebalans.

Schematisch levert dat het volgende overzicht op:

Het boekhoudkundige herleidingsschema:	SHBM van de 1e orde	SHBM van de 2e orde	SHBM van de 3e orde	SHBM van de 4e orde	SHBM van de 5e orde
Het middelenbegrip:					
Kas					
Werkkapitaal					
Eigen vermogen					
Enige andere grootboek-rekening of combinatie van grootboekrekeningen					

Opgemerkt moet worden dat niet voor alle elementen in bovenstaande matrix zonder meer een SHBM is op te stellen. Zo zal een SHBM van de 5e orde met $M = \text{LONEN}$ slechts met behulp van kunstgrepen en slechts in bepaalde situaties opgesteld kunnen worden. Wij zien af van een antwoord op de vraag of een dergelijke SHBM van enig nut zou kunnen zijn.

Opgemerkt moet worden dat de SHBM's in dit proefschrift zijn gebaseerd op een matrixvorm van de boekhouding. De elementen in deze matrix geven een stroom van gebeurtenissen gedurende een bepaalde periode weer. Het middenbegrip is een stroomgrootte.

In het eerste gedeelte van hoofdstuk 2 wordt de context beschreven waarbinnen de discussie over de diverse aspecten van een SHBM wordt gevoerd. Daarbij is achtereenvolgens aandacht besteed aan:

- de vele benamingen waaronder een SHBM in de bedrijfseconomische literatuur en in de praktijk van de verslaggeving is aangetroffen;
- de verschillen in vorm en in inhoud van SHBM's in de praktijk van de Neder-

landse verslaggeving;

- het kader waarbinnen de disc in een SHBM.

In het tweede gedeelte van hun tekeningen, de Nederlandse tijdschriftelijke beschouwing onderworpen. De auteurs besteden weinig tijd aan SHBM's. Van een communis o functie van een SHBM in het jaar. Veel artikelen nemen getallen tot het bespreken van SHBM's o SHBM van de 5e orde. Een nut bepalen tussen de bedragen van de balansen. Om te komen tot toegepast:

- van een herkomst is sprake
een afneming van een actief
- van een besteding is sprake
een afneming van een passief

Op de aldus ontstane SHBM v
aantal correcties en de aard
auteur met de SHBM voor ogen
Mede als gevolg van het aanbr
jaarrapporten een verwarrend
betekenis van de in die SHBM's
die verwarring zijn:

- een SHBM zou te maken hebben met de kas-bank-giroboek zijn.
- een SHBM is een objectieve registratie van de ringsgrondslagen en verschilt daarvan door de gave van de gebeurtenissen die het onderwerp vormen. Boven een SHBM staat, respectievelijk

Een gebrek aan een conceptueel ontwerp-Richtlijn zoals die slaggeving. Evenals in de tijd schonken aan het boekhoudkun

gsschema's op grond waarvan
le orde, van de 2e orde, van
ordt het boekhoudkundig her-
md door een grootboekreke-
tiebalans.

SHBM van de 3e orde	SHBM van de 4e orde	SHBM van de 5e orde

enten in bovenstaande matrix
SHBM van de 5e orde met M
slechts in bepaalde situaties
voord op de vraag of een der-

roefschift zijn gebaseerd op
en in deze matrix geven een
de periode weer. Het mid-

context beschreven waarbinnen
BM wordt gevoerd. Daarbij is

e bedrijfseconomische litera-
getroffen;
in de praktijk van de Neder-

landse verslaggeving;

- het kader waarbinnen de discussie wordt gevoerd over het begrip "middelen" in een SHBM.

In het tweede gedeelte van hoofdstuk 2 worden na enkele geschiedkundige aantekeningen, de Nederlandse tijdschriftartikelen over SHBM's aan een korte kritische beschouwing onderworpen.

De auteurs besteden weinig tot geen aandacht aan de beide kenmerken van SHBM's. Van een communis opinio over de relevante kenmerken en over de functie van een SHBM in het jaarrapport is geen sprake.

Veel artikelen nemen getallenvoorbeelden op en beperken zich daarbij veelal tot het bespreken van SHBM's die gebaseerd zijn op een mutatiebalans, dus een SHBM van de 5e orde. Een mutatiebalans komt tot stand door de verschillen te bepalen tussen de bedragen van gelijklopende posten op twee achtereenvolgende balansen. Om te komen tot een SHBM worden vervolgens de volgende regels toegepast:

- van een herkomst is sprake bij een toeneming van een passiefbalanspost en een afnemings van een actiefbalanspost;
- van een besteding is sprake bij een toeneming van een actiefbalanspost en een afnemings van een passiefbalanspost.

Op de aldus ontstane SHBM worden vervolgens correcties aangebracht. Het aantal correcties en de aard daarvan zijn afhankelijk van de functie die de auteur met de SHBM voor ogen heeft.

Mede als gevolg van het aanbrengen van deze correcties is bij gebruikers van jaarrapporten een verwarrend beeld ontstaan van de aard van een SHBM en de betekenis van de in die SHBM's gebruikte (middelen)begrippen. Voorbeelden van die verwarring zijn:

- een SHBM zou te maken hebben met liquiditeit en zou dus een herschreven kas-bank-giroboek zijn.
- een SHBM is een objectieve en niet door de keuze uit verschillende waarderingsgrondslagen en verschillende allocatiemogelijkheden beïnvloede weergave van de gebeurtenissen die zich hebben voorgedaan in de periode die boven een SHBM staat, respectievelijk behoort te staan.

Een gebrek aan een conceptueel kader doet zich ook voor bij de bestudering van de ontwerp-Richtlijn zoals die is gepubliceerd door de Raad voor de Jaarverslaggeving. Evenals in de tijdschriftartikelen wordt nauwelijks aandacht geschonken aan het boekhoudkundig herleidingsschema op grond waarvan een aan-

bevolen SHBM moet worden opgesteld. Dit euvel leidt ertoe dat sommige artikelen uit de ontwerp-Richtlijn lijken aan te sluiten bij een SHBM van de 1e orde, terwijl andere artikelen betrekking lijken te hebben op een SHBM van de 5e orde. Ook qua terminologie is de inhoud van de ontwerp-Richtlijn niet erg sterk. Zo wordt voor een SHBM zo belangrijk begrip als liquiditeit verwezen naar Burgerlijk Wetboek, Boek 2, Titel 8, De jaarrekening en het jaarverslag. In Titel 8 wordt echter geen omschrijving van die term gegeven. De inhoud van de ontwerp-Richtlijn wordt mede gekenmerkt door het gebruik van impliciete definities.

In het proefschrift is onder meer geconstateerd dat er relatief veel over een SHBM in tijdschriftartikelen is geschreven en dat er in verschillende landen wet- en/of regelgeving bestaat over het opnemen van een SHBM in het jaarrapport. Van een communis opinio over de aard en de functie van een SHBM kan echter niet gesproken worden. Tegenstrijdig aan deze constatering is de ontwikkeling in het percentage Nederlandse jaarrapporten dat in de periode 1971 - 1985 een SHBM bevatte. Dat percentage is in die periode toegenomen van 13,6 tot 83,2. Uit verschillende empirische onderzoeken blijkt dat dit percentage in de laatste jaren schommelt tussen 80 en 90. Om een verklaring te vinden voor deze tegenstrijdigheid (enerzijds geen communis opinio en anderzijds een toenemend aantal jaarrapporten waarin een SHBM is opgenomen) en tevens om na te gaan welke factor het opnemen van een SHBM in een jaarrapport heeft beïnvloed, hebben wij uit 2352 jaarrapporten uit de periode 1971 - 1983 de volgende gegevens verzameld:

- het kantoor van de registeraccountant dat bij de jaarrekening een accountantsverklaring heeft afgelegd;
- het wel of niet voorkomen van een SHBM;
- de omzet (exclusief omzetbelasting);
- het aantal werknemers (per het einde van het jaar).

Op basis van deze data is met behulp van logistische regressie geprobeerd de mogelijke invloed vast te stellen die een bepaald accountantskantoor of de grootte van de onderneming heeft gehad op het opnemen van een SHBM in het jaarrapport.

Het aantal accountantskantoren is voor dat doel teruggebracht tot zes (de vijf grote en de rest). De grootte van een onderneming is afgemeten naar de omzet en naar het aantal werknemers.

Onze conclusie luidt dat zowel accountantskantoren als de grootte van de onderneming van enige invloed zijn geweest op het in het jaarrapport opnemen

van een SHBM. Van statistische data die overblijft is het tijdsverloop met het al dan niet opnemen van een SHBM geweest zijn die het opnemen van een SHBM van de gegevens en de uitkomsten van de SHBM kunnen traceren.

In hoofdstuk 5 is zoals vermeld het "framework" op grond waarvan een SHBM wordt opgesteld worden. Eén van die SHBM's is het opnemen van een jaarrapport opnemen van een SHBM in het "framework" meer een praktische toepassing. In 1986 heeft het Accounting Standards Board een "Statement of Cash Flows", waarin het opnemen van een SHBM (verder verkort weergegeven) wordt beschreven. De beschrijving is een CFS in principe.

In hoofdstuk 6 is deze "Exposure Draft" van een CFS in principe worden de ontvangsten van een SHBM verdeeld in drie categorieën; onder andere:

- financieringsactiviteiten;
- investeringsactiviteiten;
- en als restcategorie operationele activiteiten.

De Financial Accounting Standards Board heeft na te gaan van een getallenvoorbeeld van een SHBM wordt een drietal mogelijk CFS's opgesteld. In staat er aansluiting tussen de balans en de winst- en verliesrekening ontbreken. Als er in hoeverre een CFS een SHBM is, wordt de mogelijke combinatie van beide SHBM's dat het voorbeeld getallen bevat in de bancaire sector als in de industriële sector.

Als functies van een SHBM van een SHBM genoemd:

- het weergeven van ontvangsten van een SHBM

leidt ertoe dat sommige ar-
ten bij een SHBM van de 1e
hebben op een SHBM van de
ontwerp-Richtlijn niet erg
langrijk begrip als liquiditeit
8, De jaarrekening en het
ng van die term gegeven. De
merkt door het gebruik van

at er relatief veel over een
er in verschillende landen
an een SHBM in het jaarrap-
e functie van een SHBM kan
deze constatering is de ont-
ten dat in de periode 1971 -
periode toegenomen van 13,6
blijkt dat dit percentage in
en verklaring te vinden voor
pinio en anderzijds een toe-
opgenomen) en tevens om na
n een jaarrapport heeft beïn-
iode 1971 - 1983 de volgende

de jaarrekening een accoun-

).

che regressie geprobeerd de
d accountantskantoor of de
nemen van een SHBM in het
eruggebracht tot zes (de vijf
is afgemeten naar de omzet

ren als de grootte van de
in het jaarrapport opnemen

van een SHBM. Van statistische significantie is echter geen sprake. De factor die overblijft is het tijdsverloop; deze factor heeft geen oorzakelijk verband met het al dan niet opnemen van een SHBM. Er moeten dus andere factoren geweest zijn die het opnemen van een SHBM hebben beïnvloed. Met behulp van de gegevens en de uitkomsten van ons onderzoek hebben wij deze factoren niet kunnen traceren.

In hoofdstuk 5 is zoals vermeld aandacht geschonken aan een "conceptual framework" op grond waarvan SHBM's opgesteld en onderscheiden kunnen worden. Eén van die SHBM's is de SHBM van de 1e orde met $M = KAS$. Het in een jaarrapport opnemen van een dergelijke SHBM leek ten tijde van het opstellen van het "framework" meer een academische kwestie te zijn en niet rijp voor praktische toepassing. In 1986 echter publiceerde de Amerikaanse Financial Accounting Standards Board een "Exposure Draft" onder de naam "Statement of Cash Flows", waarin het opnemen in het jaarrapport van een Cash Flow Statement (verder verkort weergegeven met CFS) wordt bepleit. Gegeven de omschrijving is een CFS in principe een SHBM van de 1e orde met $M = KAS$.

In hoofdstuk 6 is deze "Exposure Draft" besproken.

In principe worden de ontvangsten en uitgaven van kas-bank-giro in een CFS verdeeld in drie categorieën; ontvangsten en uitgaven uit hoofde van:

- financieringsactiviteiten;
- investeringsactiviteiten;
- en als restcategorie operationele activiteiten.

De Financial Accounting Standards Board laat de "Exposure Draft" vergezeld gaan van een getallenvoorbeeld. Met behulp van de getallen uit dit voorbeeld wordt een drietal mogelijk CFS's uitgewerkt. In een SHBM van de 5e orde bestaat er aansluiting tussen de bedragen in de SHBM en de bedragen van gelijk-luidende posten in twee opeenvolgende balansen; in een SHBM van de 1e orde met $M = KAS$ is die aansluiting er in het algemeen niet. Hier wreekt zich het gebrek aan een sluitend voorbeeld: een begin- en een eindbalans en een winst- en verliesrekening ontbreken. Als gevolg hiervan kon niet geconstateerd worden in hoeverre een CFS een SHBM van de 1e orde of van de 5e orde is of een mogelijke combinatie van beide. De verwarring wordt in de hand gewerkt door dat het voorbeeld getallen bevat voor een denkbeeldige onderneming die zowel in de bancaire sector als in de industriële sector werkzaam is.

Als functies van een SHBM van de 1e orde met $M = KAS$, van een CFS dus, zijn genoemd:

- het weergeven van ontvangsten en uitgaven per kas, bank en giro;

- het verstrekken van gegevens over financierings- en investeringsactiviteiten. Afhankelijk van de aard van de CFS kunnen deze functies in meer of mindere mate vervuld worden.

De doeleinden/functies van een dergelijke SHBM/CFS zijn in de "Exposure Draft" als volgt omschreven:

- het vaststellen van de mogelijkheden voor de onderneming in de toekomst kasstromen te genereren;
- het vaststellen of de onderneming in staat is aan haar verplichtingen te voldoen, dividend te betalen en het vaststellen van de behoefte aan externe financieringsmiddelen;
- het weergeven van het verband tussen de bedragen uit de winst- en verliesrekening enerzijds en de kas(-bank-giro-)ontvangsten en -uitgaven anderzijds;
- het vaststellen van de financierings- en investeringsactiviteiten en de invloed daarvan op de kas(-bank-giro-)stromen.

De eerste twee doeleinden zijn toekomstgericht; wij betwijfelen of een CFS dergelijke doeleinden kan bereiken. De laatste twee doeleinden zijn ex post gericht en kunnen door een bepaalde CFS worden bereikt.

Aan de problemen die zich bij de praktische uitvoering van de voorstellen zouden kunnen voordoen, is nauwelijks aandacht besteed. Zo wordt geen aandacht besteed aan de problemen die ontstaan bij het opstellen van een geconsolideerde CFS en wordt niet voldoende stilgestaan bij de manier waarop koersverschillen op vreemde valuta verwerkt zouden moeten worden in een CFS.

De laatste drie hoofdstukken van het proefschrift bevatten de resultaten van schriftelijke enquêtes. Vooraf zij opgemerkt dat bij deze enquêtes geen gebruik is gemaakt van de terminologie uit hoofdstuk 5. In plaats van te spreken over een SHBM van de eerste orde met $M = KAS$, is in de vraagstelling gesproken over een SHBM gebaseerd op de gegevens uit een kas-bank-giro-boek. Datzelfde gold voor een SHBM van de 5e orde met $M = KAS$ of met $M = WERKKAPITAAL$; daarvoor in de plaats is de volgende omschrijving gebruikt: een SHBM op basis van een mutatiebalans met als middelenbegrip "kas" of "werkkapitaal".

In hoofdstuk 7 is verslag gedaan van de resultaten van een schriftelijke enquête naar de mening van het financieel-management over bepaalde aspecten van de door hen gebruikte SHBM's. De enquête betreft zowel de SHBM zoals die gebruikt wordt voor interne doeleinden (de interne SHBM) als de SHBM in het externe financiële jaarrapport (de externe SHBM).

Van de 77 respondenten (bij een percentage van 53) blijkt 61% een negen ondernemingen stellen ge op de vraag welke functie een wordt als hulpmiddel bij de plan

Uit de resultaten van hoofdstuk de factoren die van invloed zijn jaarrapport. Daarom is het fina nering de reden is geweest die het jaarrapport. Als redenen voor wordt door het financieel-manag bruiken bij andere ondernemingen registeraccountants.

- Als meest saillante punten kwamen
- het financieel-management w voorziet althans vooralsnog n vervullen;
 - het financieel-management de bankemployé(e)s een externe S

In hoofdstuk 8 is verslag gedaan gisteraccountants naar hun me SHBM. Van de 49 aangeschreven de enquêteformulieren terug; da

Een van de ons meest aansprekende de motivering voor het middel loopt als volgt: Onder liquidite neming in staat is te voldoen a dat tot uitdrukking komt in ver werkkapitaal. In een SHBM van deze ontwikkeling in de liquidit drukking.

- Verder constateren wij overeen
- het opnemen van een toelicht tants als wenselijk beschouwd
 - het in een jaarrapport opnem SHBM stuit op zeer vele probl

en investeringsactiviteiten.
functies in meer of mindere

M/CFS zijn in de "Exposure

onderneming in de toekomst

n haar verplichtingen te vol-
an de behoefte aan externe

gen uit de winst- en verlies-
sten en -uitgaven anderzijds;
ngsactiviteiten en de invloed

wij betwijfelen of een CFS
e doeleinden zijn ex post ge-
eikt.

ering van de voorstellen zou-
eed. Zo wordt geen aandacht
tellen van een geconsolideer-
manier waarop koersverschil-
rden in een CFS.

t bevatten de resultaten van
j deze enquêtes geen gebruik
n plaats van te spreken over
n de vraagstelling gesproken
as-bank-giro-boek. Datzelfde
f met M = WERKKAPITAAL;
gebruikt: een SHBM op basis
" of "werkkapitaal".

van een schriftelijke enquête
er bepaalde aspecten van de
owel de SHBM zoals die ge-
SHBM) als de SHBM in het ex-

Van de 77 respondenten (bij een mogelijk aantal van 144 is dat een responseper-
centage van 53) blijkt 61% een SHBM voor intern gebruik op te stellen. Slechts
negen ondernemingen stellen geen liquiditeitsbegroting op. Uit de antwoorden
op de vraag welke functie een SHBM vervult, blijkt dat hij vooral gebruikt
wordt als hulpmiddel bij de planning.

Uit de resultaten van hoofdstuk 4 blijkt dat wij geen uitspraak kunnen doen over
de factoren die van invloed zijn geweest op het opnemen van een SHBM in het
jaarrapport. Daarom is het financieel-management gevraagd wat in hun herin-
nering de reden is geweest die heeft geleid tot het opnemen van een SHBM in
het jaarrapport. Als redenen voor het opnemen van een SHBM in het jaarrapport
wordt door het financieel-management onder meer genoemd de publikatiege-
bruiken bij andere ondernemingen en de aanbevelingen van controlerende
registeraccountants.

Als meest saillante punten kwamen verder uit de enquête naar voren:

- het financieel-management weinig voelt voor het opnemen van een CFS; het
voorziet althans vooralsnog niet dat een dergelijke SHBM een functie kan
vervullen;
- het financieel-management de indruk heeft dat alleen financiële analisten en
bankemployé(e)s een externe SHBM "goed" kunnen interpreteren.

In hoofdstuk 8 is verslag gedaan van de resultaten van een enquête onder re-
gisteraccountants naar hun mening over bepaalde aspecten van een externe
SHBM. Van de 49 aangeschreven registeraccountants ontvingen wij 40 ingevul-
de enquêteformulieren terug; dat is een responsepercentage van 82.

Een van de ons meest aansprekende resultaten van de enquête, was de keuze en
de motivering voor het middelenbegrip "werkkapitaal". Deze motivering ver-
loopt als volgt: Onder liquiditeit wordt verstaan de mate waarin een onder-
neming in staat is te voldoen aan haar verplichtingen op korte termijn, zoals
dat tot uitdrukking komt in verschillende kengetallen en in de omvang van het
werkkapitaal. In een SHBM van de 5e orde met M = WERKKAPITAAL komt
deze ontwikkeling in de liquiditeit, dus in het werkkapitaal het beste tot uit-
drukking.

Verder constateren wij overeenstemming over de volgende punten:

- het opnemen van een toelichting bij een SHBM wordt door de registeraccoun-
tants als wenselijk beschouwd;
- het in een jaarrapport opnemen van een CFS ter vervanging van de huidige
SHBM stuit op zeer vele problemen en bezwaren.

Wij constateren geen overeenstemming over:

- de manier van verwerking in een SHBM van een (tussentijds) verworven en te consolideren deelneming;
- de manier van verwerking in een SHBM van een mutatie in een rekening "Herwaardering".

Hoofdstuk 9 bevat onder meer de samenvatting van de resultaten van een enquête onder belegginganalisten over hun opvattingen over bepaalde aspecten van een externe SHBM. Van een mogelijk aantal van 268 hebben wij 107 enquêteformulieren ingevuld retour ontvangen; dat is een responsepercentage van 40.

Uit de enquête blijkt het volgende:

- van de responderende beleggingsanalisten vindt 71% de gegevens in een SHBM even belangrijk (soms belangrijker) dan de gegevens in een balans en in een winst- en verliesrekening;
- beleggingsanalisten gebruiken nogal eens een computer voor het opstellen van een SHBM naar eigen inzicht; dit is mede het gevolg van een door hen geconstateerd gebrek aan standaardisering/uniformiteit in de externe SHBM's; de externe SHBM is daardoor niet zonder meer bruikbaar voor bedrijfsvergelijkingen;
- het middelenbegrip "werkkapitaal" verdient de voorkeur;
- over het nut van een SHBM in het jaarrapport van financiële instellingen zijn de meningen verdeeld;
- een toelichting bij een externe SHBM wordt wenselijk geacht;
- het opnemen van een CFS, naast of in plaats van de "gebruikelijke" SHBM is wenselijk; een CFS betekent immers meer gegevens omdat een externe SHBM ook zelf wel opgesteld kan worden.

Concluderend menen wij te kunnen stellen dat:

- een SHBM gekenmerkt kan worden door het gebruikte/te gebruiken middelenbegrip en het gebruikte/te gebruiken boekhoudkundige herleidingsschema;
- bij het beantwoorden van de vragen in de enquête vaak blijkt werd gegeven van het feit dat het onderscheid tussen een SHBM van de 5e orde en een SHBM van de 1e orde niet bekend is;
- een SHBM in het externe financiële jaarrapport naar de mening van de geënquêteerden: het financieel-management van ondernemingen, registeraccountants en beleggingsanalisten verschillende (manifeste) functies kan vervullen.

Uit de inventarisatie van de weg niet kunnen komen tot t sen. De meningen over de di dat op grond daarvan niet ge voor het verschijnsel SHBM. niet gebleken.

Ook uit de in het tweede gede onderzoeken blijkt niet dat e baar) van invloed is op de uit van jaarrapporten.

Het verschijnsel SHBM in de ziens vergeleken worden met:

- de "nieuwe kleren van de k mooi zijn omdat anderen roepen ?; naar analogie: een omdat andere onderneming functie(s) kunnen vervullen
- de regendans bij primitieve vormd door de beïnvloeding functie blijkt het versterk 261).

Het verschil tussen het versc van de regendans is gelegen i vinden voor het bestaan van e sel SHBM.

De wetgever en de Raad voor zich onze bevindingen te rea verplichting tot het opnemen ondernemingen respectievelijk SHBM.

Vervolgonderzoeken met betr orden en met diverse middelen "conceptual framework" zijn o beeld vervolgonderzoeken naa vens die in SHBM's van divers

Uit de inventarisatie van de meningen hebben wij langs inductief-statistische weg niet kunnen komen tot theorievorming in de vorm van toetsbare hypothesen. De meningen over de diverse aspecten van een SHBM liggen zo ver uiteen dat op grond daarvan niet gekomen kon worden tot een functionele verklaring voor het verschijnsel SHBM. De functionele onmisbaarheid van een SHBM is ons niet gebleken.

Ook uit de in het tweede gedeelte van hoofdstuk 9 opgenomen samenvatting van onderzoeken blijkt niet dat een externe SHBM (statistisch significant aantoonbaar) van invloed is op de uitkomsten van het beslissingsproces van gebruikers van jaarrapporten.

Het verschijnsel SHBM in de vorm van een SHBM van de 5e orde, kan ons inziens vergeleken worden met:

- de "nieuwe kleren van de keizer": iedereen roept dat de kleren van de keizer mooi zijn omdat anderen dat ook roepen en waarom zou je wat anders roepen ?; naar analogie: een SHBM wordt in het jaarrapport opgenomen mede omdat andere ondernemingen dat ook doen en waarom zou een SHBM geen functie(s) kunnen vervullen ?;
- de regendans bij primitieve volksstammen: de manifeste functie wordt gevormd door de beïnvloeding van het meteorologische systeem; de latente functie blijkt het versterken van de groepssamenhang (Bouma, 1982, pag. 261).

Het verschil tussen het verschijnsel SHBM en het laatst genoemde voorbeeld van de regendans is gelegen in het feit dat wij geen bewijzen hebben kunnen vinden voor het bestaan van een verborgen, latente functie voor het verschijnsel SHBM.

De wetgever en de Raad voor de Jaarverslaggeving zouden er er goed aan doen zich onze bevindingen te realiseren alvorens over te gaan tot een wettelijke verplichting tot het opnemen van een SHBM in het externe jaarrapport van ondernemingen respectievelijk tot het publiceren van een Richtlijn over een SHBM.

Vervolgonderzoeken met betrekking tot de functie van SHBM's van diverse orden en met diverse middelenbegrippen op basis van het door ons ontwikkelde "conceptual framework" zijn op hun plaats. Daarbij valt te denken aan bijvoorbeeld vervolgonderzoeken naar antwoorden op de vragen in hoeverre de gegevens die in SHBM's van diverse orden en met verschillende middelenbegrippen

voorkomen worden gebruikt in beslissingsmodellen en in hoeverre welomschreven SHBM's kunnen bijdragen in een verhoging van de efficiëncy en van de effectiviteit van de besluitvorming door gebruikers van jaarrapporten.

Literatuur

- Abrahamse, A.P.J., G.J. van der Kroon, Kennismaking met achtergrond van de SHBM's, in: SHBM's, 1984.
- Accounting Principles Board, Opinion No. 3, The Statement of Financial Position, Institute of Certified Public Accountants, New York, 1953.
- Accounting Principles Board, Opinion No. 19, Reporting on the Audits of Financial Statements of Certified Public Accountants, Institute of Certified Public Accountants, New York, 1966.
- Accounting Standards (Standards for Financial Accounting Practice No. 10), The Institute of Chartered Accountants, London, 1978, (Revised 1978), ook in: The Accountancy, september 1978.
- ACF, Jaarrapport 1972.
- Ackoff, R.L., Management Science, Decision Making, Quantitative Methods, A. Rappaport, Prentice-Hall, Englewood Cliffs, New Jersey, 1962.
- Addams, C., US companies and the SHBM, Accounting Bulletin, Issue No. 1, 1984.
- Adel, F. den, en F. Krens, in: Maandblad voor Bedrijfsrekening, pag. 318 - 325.
- Akzo, Jaarrapport 1984.
- Algemene Bank Nederland, Jaarrapport 1984.
- American Institute of Certified Public Accountants, Techniques 1962, 1974, 1984, Followed in 600 Stockholders, Accountants, New York, 1962.
- Anderson, R.H., The Usefulness of the SHBM, paper presented at The Accounting Research Foundation 1979 Conference, University of Michigan, 1982).
- Anthony, R.A., Tell it like it is, accounting, R.D. Irwin, Homewood, Illinois, 1965.
- Baker, H.K., en J.A. Hasler, The Journal of Accountancy, 1984.
- Barton, A.D., Objectives and methods of accounting Research Foundation, 1984.
- Bauer, W., Die Bewegungsbilanz, Konzernbilanz, in: Zeitschrift für Betriebswirtschaft, pag. 485 - 544.
- Beckingsale, C., Radical revision of the SHBM, in: The Australian Financial Review, 1984.
- Belkaoui, A., Accounting, New York, 1985.
- Berry, R.V., Preparation and presentation of the SHBM, Accountancy, september 1978.
- Besluit modellen jaarrekening, 23 december 1983 tot vaststelling van de SHBM's, jaarrekeningen, in: Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden, Den Haag, 30 december 1983.
- Besluit modellen jaarrekening, 19 maart 1985 tot wijziging van de SHBM's, Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden, Den Haag, 19 maart 1985.